

Граф Монте-Крісто : роман : Т. 1

Про книгу

«Граф Монте-Крісто» Александра Дюма — один із улюблених романів багатьох поколінь читачів. Це розповідь про несправедливо засудженого й ув'язненого в замку Іф юнака Едмона Дантеса. Зумівши утекти з в'язниці й відшукавши скарб, він прагне справедливості та відплати... Що чекає на його кривдників? Чи принесе ця помста задоволення самому Дантесові? Історія добра і зла, кривди й помсти, змальована у книзі, сповнена неабиякої інтриги... До уваги читачів перший том цього захоплюючого роману. Поділ на розділи та томи здійснено на основі прижиттєвого видання твору; такого ж принципу дотримуються і європейські видавці (на ньому, зокрема, заснований і єдиний відомий на сьогодні друкований переклад роману українською мовою, що побачив світ 1924 року у Вінніпеґу).

Александр Дюма

Граф Монте-Крісто

1845-1846

БОГДАНОВА ШКІЛЬНА НАУКА

Том 1

© Видавництво "НК-Богдан"

www.bohdan-books.com

ISBN 978-966-10-7746-0

Александр Дюма

ГРАФ МОНТЕ-КРИСТО

Том I

(1845–1846)

Переклад з французької

Ігоря Андрущенка

I

МАРСЕЛЬ. ПРИБУТТЯ

Двадцять четвертого лютого 1815 року спостережник на Нотр-Дам-де-ла-Гард¹ дав знак, що наближається трищогловий корабель «Фараон», який пливе зі Смирни, Трієста і Неаполя.

Портовий лоцман звичаєм одразу ж відбув з гавані і, поминувши замок Іф, пристав до корабля між мисом Моржюон й островом Ріон.

Як це зазвичай трапляється, майданчик форту Св. Йоанна миттю заповнився цікавим людом, бо ж у Марселі прибуття корабля — подія щоразу значна, надто коли корабель цей, як-от «Фараон», збудовано, оснащено й завантажено на корабельнях стародавньої Фокеї², а належить він місцевому судновикові.

Тим часом корабель наближався. Він безпечно пройшов протоку, що її колись утворило виверження вулкана між островами Каласарень і Жарос, обігнув Помег і надпливав під трьома вітрилами — марселем, клівером і контрбізанню, проте сунув він помалу-малу й сумно, так що цікаві, мимоволі передчуваючи лихо, запитували себе, що б таке могло трапитися на його борту. Втім, ті, хто тямив у мореплавстві, гадали, що коли щось і сталося, то не з самим кораблем, бо він ішов, як належить судну, керованому вправною рукою: якір ось-ось мав вирватися з клюзи, отоси були відчеплені, а поруч з лоцманом, який ладнався завести «Фараон» вузьким входом у гавань Марселя, стояв юнак, меткий і бистроокий, який наглядав за кожним рухом корабля і повторював усі команди лоцмана.

Несвідома тривога, що ширяла над юрбою, надто зачепила за душу одного з глядачів на майдані, тож він не міг дочекатися, коли корабель увійде в порт. Чоловік стрибнув у човен і наказав гребти назустріч «Фараонові», з яким і зрівнявся навпроти затоки Резерв.

Побачивши цю людину, молодий моряк полишив лоцмана і, тримаючи у руці капелюха, став біля борту.

Це був юнак років вісімнадцяти-двадцяти, міцний, стрункий, з красивими чорними очима і смоляно-чорним волоссям; увесь його

вигляд дихав спокоем і рішучістю, що вирізняють людей, які змалку звикли дивитись у вічі небезпеці.

— Е! Та це ви, Дантесе! — крикнув чоловік у човні. — Що сталось, і чому на вашому кораблі панує така гнітюча атмосфера?

— Велике нещастя, пане Моррелю! — відказав юнак, — велике нещастя, а надто для мене: у Чівітавекк'ї ми втратили нашого доброго капітана Леклера.

— А вантаж? — нагострив язика судновик.

— Прибув цілісінький, пане Моррелю, і, як на мене, з цього погляду ви будете задоволені... А от бідолашний капітан Леклер...

— Що ж з ним трапилось? — запитав судновик, зовні виказуючи полегкість. — Що сталося з нашим славним капітаном?

— Він помер.

— Чи не впав, бува, за борт?

— Ні, пане, підхопив менінгіт і скінчив своє життя у жахливих муках.

Потім, обернувшись до екіпажу, хлопець загорланів:

— Агов! Стати по місцях! До швартування приготуватися!

Екіпаж послухав. Вісім чи десять матросів, із яких він складався, миттю кинулися врзнобіч: хто до шкотів, хто до брасів, хто до фалів, хто до клівер-ніралів, хто до гітовів.

Молодий моряк глянув одним оком на те, як усі заметушилися, і, помітивши, що команда виконується, знову повернувся до свого співрозмовника.

— То як сталася пригода? — запитав судновик, вертаючись до перерваної розмови.

— Ой, леле, звалилось усе як грім на голову. Спершу капітан Леклер довгенько розмовляв з комендантом порту, а тоді сам не свій відплив з Неаполя; за день його напала лихоманка, а три дні по тому він умер... Ми його поховали, як у нас водиться, і тепер шкіпер наш опочиває біля острова Дель-Джилльйо, загорнутий у полотно з матроської койки, маючи ядро 36-го калібру під ногами і ядро у головах. Його вдові ми привезли почесний хрест і шпагу. Це ж треба, — докинув юнак

з трагічною посмішкою, — десять років провоював з англійцями, а помер, як усі — в ліжку!

— Гай-гай, нема ради, Едмоне! — мовив судновик, який, схоже, дедалі більше заспокоювався. — Всі ми смертні, і треба, щоби старі поступалися місцем молодим, — коли ж ні, все би спинилось. А що з вантажем, як ви кажете...

— Усе гаразд, пане Моррелю, я вам ручаюсь. І, як на мене, ви передешевите, коли заробите на цьому двадцять п'ять тисяч франків.

Відтак, зауваживши, що судно «Фараон» поминає круглу вежу, він вигукнув:

— На марса-гітови! На клівер і бізань! Повзаєте, як сонні мухи!..

Наказ, однак, був виконаний майже з такою ж швидкістю, що й на військовому судні.

— Віддати шкот! Вітрила на гітови!

Вслід за останньою командою всі вітрила впали, і далі корабель посунув ледь помітно, рухаючись тільки за інерцією.

— А зараз, може, підійметесь, пане Моррелю, — сказав Дантес, помічаючи, як нетерпеливиться судновик. — Онде з каюти виходить і пан Данглар, ваш бухгалтер. Він з'ясує вам усе, про що ви лише його попросите. А мені треба закотвичитись і подбати про жалобний вигляд корабля.

Вдруге запрошувати судновика не довелося.

Чоловік схопив линву, кинуту Дантесом, і зі спритністю, що їй позаздрив би перший-ліпший моряк, подерся по сходах, позабаваних в опуклий борт корабля, тим часом як Дантес повернувся на своє колишнє місце, поступаючись розмовою тому, кого він назвав Дангларом, який, вийшовши з каюти, справді поспішив назустріч Моррелеві.

Це був чоловік років двадцяти п'яти чи двадцяти шести, на вигляд досить похмурий, для зверхників — підлиза, для підлеглих — кат із катів. За це, ще більш ніж за титул бухгалтера, завжди осоружний матросам, команда настільки ж його недолюбувала, наскільки любила Дантеса.

— Гаразд, пане Моррелю, — мовив Данґлар, — про наше лихо ви чули, еге ж?

— Таки чув! Ще б пак! Бідолашний капітан Леклер! Славний і гречний був чоловік!

— А головне — чудовий моряк, який зістарів між небом і водою, такою і має бути людина, що їй довірено заступати інтереси такої великої фірми, як «Моррель і Син», — відказав Данґлар.

— Мені здається, — мовив судновик, видивляючи очі за Дантесом, котрий саме вибирав місце для стоянки, — що для того, аби тямити свою справу, і таким старим моряком, як ви кажете, бути не обов'язково. Он наш друг Едмон так добре справляється, що йому, як на мене, без потреби чиїсь поради.

— Атож, — відказав Данґлар, кинувши на Дантеса недовірливий погляд, у якому блиснула ненависть, — атож, молодість і самовпевненість. Тільки-но помер капітан, як він перейняв на себе провід, ні з ким не порадившись, і змусив нас згаяти півтора дня біля острова Ельба замість плисти просто до Марселю.

— Прийнявши владу над командою, — зауважив судновик, — хлопець виконав свій обов'язок як помічника капітана, а ось змарнувати півтора дня біля Ельби — це вже він стрілив дурницю, хіба що треба було щось направити на судні.

— Корабель чувся як оце ми з вами, пане Моррелю, а ці півтора дня змарновано через забаганку, щоби задля розваги зійти на берег, та й годі.

— Дантесе! — кинув судновик, звертаючись до юнака. — Ходіть-но сюди.

— Даруйте, пане добродію, — відказав Дантес, — за хвилинку я до ваших послуг.

Відтак, звертаючись до екіпажу, скомандував:

— Кинути якір!

Його наказ одразу ж було виконано, і ланцюг з гуркотом поповз у воду. Дантес залишався на своєму посту, хай і на пару з лоцманом, доки не завершено і цей останній маневр. А тоді закричав:

— Майву приспустити до половини, прапор спустити, реї скрижувати!

— Ось бачите, — сказав Данґлар, — уже уявляє себе капітаном, їй-богу.

— Але ж він і є капітаном, — відповів судновик.

— Воно-то так, однак ви і ваш компаньйон, пане Моррелю, на це згоди не давали.

— На Бога, чого ж нам не залишити його капітаном? — сказав судновик. — Він і справді молодий, але, здається, на своєму місці і на справі знається нівроку.

Данґларове обличчя спохмурніло.

— Вибачте, пане Моррелю, — мовив Дантес, підходячи, — корабель на якорі, і я до ваших послуг. Здається, Ви мене кликали?

Данґлар поступився на крок назад.

— Хотів оце вас запитати, чому ви заходили на острів Ельба?

— Я й сам не знаю. Я виконував останню волю капітана Леклера. Помираючи, він наказав мені доправити пакет маршалові Бертрану.

— То ви його бачили, Едмоне?

— Кого?

— Маршала.

— Звісно.

Моррель озирнувся і відвів Дантеса вбік.

— А як там імператор? — запитав він жваво.

— Слава Богу, якщо очі мене не змилили.

— Невже ви і самого імператора бачили?

— Він увійшов до маршала, коли я саме був у того.

— І ви з ним розмовляли?

— Радше він зі мною, пане, — кинув Дантес, посміхаючись.

— Що ж він вам казав?

— Розпитував про корабель, про те, коли він відпливає до Марселя, яким курсом ітиме і що везе на борту. Гадаю, що, якби корабель був порожній і належав мені, то він охоче б його купив; але я сказав йому, що я лише заступаю місце капітана і що корабель належить торговому

дому «Моррель і Син». «А, знаю, — мовив він, — Моррель — судновик від роду до роду, а коли я стояв у Валансі, то в моєму полку служив якийсь Моррель».

— Таки так, чорт забирай! — скрикнув радісно судновик. — Це був Полікар Моррель, мій дядько, який дослужився до капітана. Дантесе, ви скажете моєму дядькові, що імператор згадав про нього, і побачите, як старий буркотун зайдеться плачем. Ну, ну, — правив судновик, дружньо плескаючи молодого моряка по плечу, — ви добре зробили, Дантесе, що виконали наказ капітана Леклера і зупинилися біля Ельби; хоча, якщо хто пронюхає, що ви доправили пакет маршалові й розмовляли з імператором, то це може вас виславити.

— І як же це мене виславить? — відказав Дантес. — Я навіть не знаю, що було в пакеті, а питав мене імператор про те, чим міг би поцікавитися в кожного стрічного. Але перепрошую, приїхали карантинний чиновник і митник.

— Ідіть, ідіть, дорогий мій!

Юнак пішов, і тієї ж миті підскочив Данґлар.

— Ну як? — спитав бухгалтер. — Здається, він казав вам, що мав досить підстав, аби зайти в Портоферрайо³?

— Ще й яких, дорогий Данґларе!

— А! Тим краще, — відповів той. — Щоразу боляче дивитися, коли товариш не додержує свого обов'язку.

— Свого Дантес додержав, і проти цього не заперечиш, — кинув судновик. — Це капітан Леклер наказав йому зайти на Ельбу.

— До речі, коли вже згадали капітана Леклера: він віддав вам його листа?

— Хто?

— Дантес.

— Мені? Ні. Отже, у нього був лист?

— Гадаю, що, крім пакета, капітан дав йому ще й якогось листа.

— Про який пакет ви говорите, Данґларе?

— Про той-таки, що його Дантес доправив у Портоферрайо.

— Звідки ви взяли, що Дантес віз у Портоферрайо пакет?

Данґлар зашарівся.

— Я саме йшов коридором, а двері в капітанову каюту були прочинені, тож я і побачив, як він віддає Дантесові пакета й листа.

— Він мені нічого не казав, але якщо у нього є лист, то він мені його передасть.

Данґлар на хвильку замислився.

— Коли так, пане Моррелю, то, прошу вас, не говоріть про це Дантесові. Певно, я щось наплутав.

Цієї миті молодий моряк повернувся. Данґлар знову відійшов.

— Ну що, дорогий Дантесе, ви звільнилися? — запитав судновик.

— Атож, пане Моррелю.

— Ви швидко упоралися!

— Та так, передав митникам список наших товарів, а з порту, як і вимагає припис, прислали з лоцманом людину, якій я і передав наші папери.

— То вам тут нічого більше робити?

Дантес хутко озирнувся.

— Еге ж, усе гаразд, — сказав він.

— А чи не проти ви у нас пообідати?

— Даруйте, пане Моррелю, але найперше мені треба навідатися до батька. Та хай там як, а я дякую вам, що ви виявили мені таку честь...

— Слушно, Дантесе, слушно. Знаю, що ви — чудовий син.

— А мій батько? — спитав юнак, дещо вагаючись. — Чи не знаєте ви, бува, як він мається?

— Гадаю, що добре, дорогий Едмоне, хоча я його не бачив.

— Отим то й ба, сидить собі невідходно у своїй комірчині.

— Принаймні, це доводить, що поки вас не було, йому всього вистачало.

Дантес посміхнувся.

— Батько мій — людина горда, і якби навіть йому потрібно було все, то в цьому світі він якщо би й попросив у кого допомоги, то хіба у Господа Бога.

— Гаразд, навідавшись до батька, ви, сподіваюся, прийдете до нас?

— Ще раз даруйте мені, пане Моррелю, але мені треба ще перевідати декого, до кого душа моя прихилиється не менше.

— Авжеж! Я й забув, що є серед каталонців та, котра чекає вас так само нетерпляче, як і ваш батько, — красуня Мерседес.

Дантес посміхнувся.

— Он воно що! — правив далі судновик. — До мене нарешті дійшло, чому вона тричі приходила довідуватися, що нового чуто про «Фараона». Чорт його бери, Едмоне, вам можна позаздрити, коханку ви знайшли нівроку!

— Ніяка вона мені не коханка, — серйозно сказав моряк, — вона моя наречена.

— Іноді це одне і те ж, — засміявся судновик.

— Не для нас, пане, — відрубав Дантес.

— Добре, Едмоне, я вас більше не затримую. Ви так добре облагодили мої справи, що у вільну годину я дозволю вам обгородувати ваші. Може, вам потрібні гроші?

— Ні, пане, дякую. Я привіз із собою всю платню за час плавання, тобто майже за три місяці.

— У дбалості вам, Едмоне, не відмовиш.

— Як не як, пане Моррелю, а я маю бідного батька.

— Так, так, я знаю, що ви хороший син. Ідіть до свого тата. У мене теж є син, і я би злостився, якби хто після тримісячної відлуки перебивав йому побачитися зі мною.

— То ви дозволите? — мовив юнак, кланяючись.

— Ідіть, якщо вам більше нічого мені сказати.

— Ніби нічого.

— А хіба капітан Леклер, умираючи, не давав вам листа до мене?

— Йому було не до писання, та ви нагадали мені, що я проситиму вас відпустити мене у двотижневу відпустку.

— Одружуватиметесь?

— Спершу одружимося, а тоді з'їздимо до Парижа.

— Гаразд, гаразд. Часу у вас досить, тижнів шість ми будемо розвантажуватись, а в море вийдемо не раніше, як місяців за три... Але

за три місяці ви повинні бути тут, — правив далі судновик, плескаючи молодого моряка по плечі. — Не попливе ж «Фараон» без свого капітана.

— Без свого капітана! — вигукнув Дантес, і очі його радісно заблищали. — Кажіть обережніше, пане Моррелю, а що коли ви наразі справдили найпотаємніші сподіванки моєї душі. Ви хочете призначити мене капітаном «Фараона»?

— Якби я був один, дорогий мій Дантесе, то простягнув би вам руку і мовив: «Справу вирішено!» Але у мене є компаньйон, а ви знаєте італійське прислів'я: «Chi ha compagno ha padrone»⁴. Втім, половину справи зроблено, бо з двох голосів один уже належить вам. А коли ви дозволите дістати мені другий, то я вже зроблю все, що змога.

— О пане Моррелю! — вигукнув юнак зі сльозами на очах, схопивши чоловіка за руки, — дякую вам від імені батька і Мерседес.

— Гаразд, гаразд, Едмоне, є ж для чесних людей Бог на небі, чорт забирай! Навідайтеся до батька, зайдіть до Мерседес, а тоді приходьте до мене.

— Ви не хочете, щоб я відвіз вас на берег?

— Ні, дякую. Я залишуся тут і попередивляюся рахунки на пару з Дангларом. Як він, чи не завдавав, бува, якої невігоди під час плавання?

— Це залежно від того, що ви маєте на увазі, пане. Щоби він був щирим приятелем, то ні. Мені здається, він незлюбив мене, відколи одного разу, посварившись із ним, я з дурного розуму запропонував йому зупинитися хвилин на десять біля острова Монте-Крісто, щоб вирішити нашу суперечку. Звісно, я утнув дурницю, запропонувавши йому таке, тож він розважливо вчинив, відмовившись. А коли ви питаєте, щоби довідатися, чи тямить він у бухгалтерії, то нічого про нього поганого не можна сказати, і ви, мабуть, будете задоволені ним.

— А скажіть-но, Дантесе, — запитав судновик, — якби ви були капітаном «Фараона», залишили б ви охотою у себе Данглара чи ні?

— Хай мені судилося бути капітаном або помічником, пане Моррелю, але я завжди матиму велику пошану до тих осіб, на яких

здаються мої господарі.

— Одначе, Дантесе. Ви всіма сторонами славний хлопчина. А тепер ідіть, бо, бачу, ви — як на жару́.

— То я у відпустці?

— Ідіть, кажу ж вам.

— Ви дозволите мені взяти вашого човна?

— Беріть.

— До побачення, пане Моррелю. Тисячу разів вам дякую.

— До побачення, Едмоне. Час добрий!

Молодий моряк зістрибнув у човен, уместився на носі і наказав гребти до вулиці Каннеб'єр. Двоє матросів налягли на весла, і човен помчав якнайшвидше, ухиляючись од сили-силенної інших човнів, які захаращували вузький прохід, що провадив між двома рядами кораблів від входу в порт до Орлеанської набережної.

Судновик з посмішкою назирав за хлопцем до самого берега, бачив, як той вистрибнув на бруківку набережної і зник у строкатій юрбі, яка з п'ятої ранку до дев'ятої вечора наповнює знамениту вулицю Каннеб'єр, якою сучасні фокейці так чванькуються, що найсерйозніше говорять, зі своєрідною, лише їм притаманною вимовою: «Якби Парижу вулицю Каннеб'єр, то він би був маленьким Марселем».

Озирнувшись, судновик уздрів за своєю спиною Данґлара, який, здавалося, чекав на його накази, а насправді, як і він, проводив очима молодого моряка.

Втім, якщо йдеться про вираз двох пар очей, які наглядали за однією людиною, то були вони далекі, як небо від землі.

II

БАТЬКО Й СИН

Поки Данґлар, натхнений ненавистю, намагається обмовити свого побратима перед судовиком, ходімо за Дантесом, який, пройшовши суціль проспект Каннеб'єр, поминув вулицю Ноайль, увійшов до невеликого будинку лівобіч Мельянських алей, вибіг темними сходами на п'ятий поверх і, тримаючись однією рукою за балясу, а другу притискаючи до б'ючого серця, зупинився перед прочиненими дверима, через які можна було озирнути всю комірчину.

У цій комірчині жив його батько.

Звістка про прибуття «Фараона» не дійшла ще до старого, який, стеребившись на стілець, тремтячою рукою поправляв красолі і ломиноси, що позапліталися, деручись догори, на ґратниці його віконця. Раптом хтось обхопив його ззаду, і він почув знайомий голос:

— Батьку, любий тату!

Старий скрикнув і обернувся. Побачивши сина, він із тремтінням кинувся йому в обійми, білий, наче крейда.

— Що з тобою, батьку? — запитав юнак занепокоєно. — Ти, бува, не хворий?

— Ні, ні, милий Едмоне, сину мій, хлопчику мій, ні! Але я не чекав тебе... от же радість, ти заскочив мене зненацька... Світе мій! Мені здається, що я вмру!

— Ну годі, батьку, це я. Кажуть же, що радість не шкодить, ось чому я так просто і ввійшов до тебе. Посміхнися, не дивись на мене божевільними очима. Я повернувся додому, і заживемо ми з тобою на всю губу.

— То й краще, хлопчику мій, — відказав старий, — але невже ми заживемо з тобою на всю губу? Ти вже не пойдеш від мене, еге ж? Розкажи ж мені про своє щастя!

— Нехай Господь дарує мені те, що я тішуся щастям, натомість цілій родині доводиться сумувати, але, Бог свідок, що я не прагнув цього

щастя. Воно прийшло само собою, і мені не до снаги сумувати. Добрий капітан Леклер помер, і, мабуть, чи не я заступлю його завдяки ласці Морреля. Розумієте, батьку? У двадцять років я буду капітаном! Сто луїдорів⁵ платні і частка прибутків! Хіба міг я, бідний матрос, на це сподіватися?

— Так, сину мій, справді, — мовив старий, — тобі поталанило.

— І я хочу, щоби на перші ж гроші справили ви собі будиночок, а при ньому вирощували у городчику ваші ломиноси, красолі і жимолость... Але мені казали, тобі нездужається. Агов, тату, що з тобою?

— Пусте... Зараз минеться!

Сили покинули старого, і він закинувся назад.

— Як то можна? — вигукнув юнак. — Келих вина, ось що тебе підбадьорить. Де в тебе вино?

— Ні, дякую, не шукай, не треба, — сказав старий, намагаючись затримати сина.

— Треба, ще й як!.. Кажіть, де вино?

Він відкрив один кременець, другий, третій.

— Даремно стараєшся... — зауважив старий. — Вина нема...

— Як то нема? — вигукнув Дантес. Він перелякано дивився то на ямкуваті бліді щоки старого, то на порожні полиці. — Як нема вина? Невже ви облишилися грошей, тату?

— Нічого мені не треба, коли ти поряд, — відказав старий.

— А хіба, — пробубонів Дантес, витираючи піт з лица, — три місяці тому, коли я виїздив, то не залишав вам двісті франків?

— Так, так, Едмоне, само собою, але, їдучи, ти забув повернути невеличкий борг сусідові Кадруссу; він мені на це натякнув і сказав, що коли я за тебе не заплачу, то він піде до пана Морреля. Тож я й подумав, що це тобі зашкодить...

— Ну то й що?

— Та нічого, я заплатив.

— Але ж я заборгував Кадруссові сто сорок франків! — вигукнув Дантес.

— Атож, — пробелькотів старий.

— І ви заплатили їх із тих двохсот, які я вам залишив?

Старий кивнув головою.

— І жили цілих три місяці на шістдесят франків? — прошепотів юнак.

— Ти й сам знаєш, мені багато не треба, — відказав старий.

— Господи! Вибачайте мені, — простогнав Едмон, кидаючись на коліна перед батьком.

— Що ти надумав?

— Ви мені душу розбили.

— Облиш, — сказав старий з посмішкою, — ти вдома, забудьмо минуле. Наразі усе добре.

— Так, я вдома, — сказав юнак, — і повернувся я з найкращими сподіваннями і з сякою-такою грошвою... Ось, тату, беріть, беріть і зараз же пошліть щось купити.

І він висипав на стіл жменю золотих, п'ять або шість п'ятифранкових монет і всілякий дріб'язок.

Обличчя старого Дантеса заясніло.

— Чиє це? — запитав він.

— Та моє... твоє, наше! Бери, накупи харчів, грошей не шкодуй, завтра я ще принесу.

— Чекай, вгамуйся трохи, — сказав старий, посміхаючись. — З дозволу твого я тратитиму гроші помірковано; якщо накуплю багато зараз, то люди можуть подумати, що мені довелося для цього чекати твого повернення.

— Роби, як собі знаєш, але перш за все візьми якусь служницю. Я не хочу, щоб ти жив у самотині. Там, у трюмі, у мене в скринчи́ні є контрабандова кава і чудовий тютюн; завтра ти їх матимеш. Але тихше! Хтось іде.

— Це, певно, Кадрусс. Дізнався, що ти приїхав, і, звісно, вирішив тебе привітати з нагоди щасливого повернення.

— Хіба? Оце ще уста, які говорять одне, а серце тим часом думає інше, — прошепотів Едмон. — Але хай там як, він наш сусід і колись став нам у пригоді! Тож приймемо його щиро.

І справді, не встиг Едмон договорити, вже збившись на шепотіння, як у рамцях дверей окреслилася чорна бородата голова Кадрусса. Це був чоловік років двадцяти п'яти чи двадцяти шести; в руці він тримав шматок сукна, що його як справний кравець збирався перетворити на за́кóту котрогось із каптанів.

— Е-е! Нарешті ти приїхав, Едмоне! — мовив він із виразним марсельським акцентом, широко посміхаючись, аж виступили всі його зуби, білі, наче слонівка.

— Як бачите, сусіде Кадруссе, я до ваших послуг, як завгодно, — відповідав Дантес, пнучись перебрати стриманість у силувану люб'язність.

— Красенько дякую. На щастя, мені нічого не потрібно, і навіть часом я потрібен іншим. (Дантес сіпнувся.) Я не тебе маю на увазі, хлопче. Я позичив тобі гроші, ти мені їх віддав, є такий звичай у добрих сусідів, і ми квити.

— Ніколи не розрахуєшся з тими, хто нам прислужився, — сказав Дантес. — Хай ми і віддали грошову позичку, але залишається борг вдячності.

— Навіщо про це говорити? Було діло, та улетіло. Поговоримо краще про твоє щасливе повернення, хлопче. Йду я оце в порт, аби напитати брунатного сукна, і зустрічаю свого приятеля Данґлара.

«Як, ти в Марселі?» — кажу я йому.

«А проте, це так».

«А я гадав, ти в Смирні».

«Міг би бути і там, адже я достоту звідти».

«А де ж наш хлопчина Едмон?»

«Певно, що у свого батька, де ж іще», — відказав мені Данґлар. От я і прийшов, — правив далі Кадрусс, — щоб почоломкатися з другом.

— Що за добра душа цей Кадрусс, як він нас любить! — мовив старий.

— Звісно, люблю, а ще поважаю, бо чесні люди зустрічаються нечасто... Але ти, мабуть, озолотився, друже? — правив кравець, скося глянувши на купку золота і срібла, що її Дантес виклав на стіл.

Юнак помітив, як у чорних сусідових очицях раптом спалахнув вогник заздрості.

— Це не мої гроші, — кинув хлопець недбало. — Я сказав батькові, мовляв, боюся, що поки мене не було, ти перебивався з хліба на воду, а батько повернувся і, щоби заспокоїти мене, висипав на стіл усе, що було у нього в гаманці. Сховайте гроші, тату, десь у скарбничку, хіба що, може, вони потрібні сусідові, в такому разі, він може ними скористатися.

— Ні, друже мій, — сказав Кадрусс, — мені нічого не потрібно; хвалити Бога, хто робить лемеші, той їсть книші. Бережи свої грошенята, їх забагато не буває. А втім, я вдячний тобі за пропозицію не менше, ніж якби на неї пристав.

— Я запропонував це від щирого серця, — мовив Дантес.

— Не сумніваюсь. Отже, ти на близькій стопі з Моррелем, підлизо?

— Пан Моррель завжди був дуже добрий до мене, — відповів Дантес.

— У такому разі даремно ти відмовився від обіду.

— Як відмовився від обіду? — запитав старий Дантес. — Він що, запрошував тебе на обід?

— Еге ж, батьку, — відповів Дантес і посміхнувся, помітивши, як вразила старого честь, учинена його синові.

— А чому ж ти відмовився, сину? — спитав старий.

— Щоби швидше прийти до вас, тату, — відказав юнак. — Мені не терпілося побачитися з вами.

— Моррель, напевно, образився, — правив Кадрусс, — а коли лучиш у капітани, судновикові не слід суперечити.

— Я йому пояснив, чому відмовився, і, сподіваюся, він мене зрозумів.

— Ет, щоб стати капітаном, треба трохи полизати лапки хазяям.

— Я сподіваюся, що стану капітаном і без цього, — відповів Дантес.

— То й краще, то й краще! Це потішить усіх старих твоїх друзів. А там, за фортом Святого Миколая, я знаю ще декого, кому це припаде до душі.

— Мерседес? — запитав старий.

— Так, батьку, — сказав Дантес. — І тепер, коли я вас побачив, коли знаю, що ви чуєтеся добре і що у вас є все, що вам потрібно, я прошу вас дозволити мені навідатися в Каталани⁶.

— Іди, сину мій, іди, — відповідав старий Дантес, — і хай благословить тебе Господь дружиною, як благословив мене сином.

— Дружиною?! — сказав Кадрусс. — Пнетесь ви, як жаба до гусяти; здається мені, що вона нібито ще не дружина!

— Ні ще, але, найпевніш, до цього недалеко, — відказав Едмон.

— Та дарма, дарма, — сказав Кадрусс, — ти добре зробив, що поспішився з приїздом.

— Це ще чому?

— Бо Мерседес — красуня, а красуням залицяльників не бракує. Ще ж надто цій: вони коло неї дюжинами упадають.

— Справді? — сказав Дантес з посмішкою, у якій прозирала легенька тінь занепокоєння.

— Так, так, — продовжував Кадрусс, — і до того ж, женихи завидні. Але, сам розумієш, ти невдовзі будеш капітаном, отож боятися, що тобі відмовлять, не варто.

— Хочеш сказати, — підхопив Дантес з посмішкою, яка ледь прикривала його занепокоєння, — це означає, що якби я не став капітаном...

— Мало що! Мало що! — пробурмотів Кадрусс.

— Ну, — мовив юнак, — я кращої думки, ніж ви, про жінок узагалі і про Мерседес зокрема, і переконаний, що, чи буду я капітаном чи ні, вона збереже мені вірність.

— То й краще, — сказав Кадрусс, — то й краще! Коли одружуєшся, одне, що тобі потрібно, — це довіра. Та дарма, друже, я це тобі кажу! Не гайнуй часу, іди, скажи їй, що приїхав, і звірся зі своїми надіями.

— Іду, — відповів Едмон.

Він поцілував батька, кивнув Кадруссові й вийшов.

Кадрусс ще трохи посидів у старого, а тоді, попрощавшись із ним, і собі вийшов, аби присмалитися до Данглара, який чекав його на розі

вулиці Сенак.

— Ну, що? — запитав Данглар. — Бачив його?

— Я його здихався, — відказав Кадрусс.

— А він розказував тобі, що сподівається стати капітаном?

— Хлопець говорить про це так, ніби він уже капітанує.

— Та невже?! — здивувався Данглар. — Як на мене, сунеться він поперед батька в пекло!

— Бодай нагло слиз! Моррель йому, видимо, пообіцяв...

— Тож бо він такий веселий!..

— Тим-то парубок тримається так задерикувато; уже запропонував мені свої послуги, наче якийсь вельможець; казав, що може позичити мені грошей, — теж мені банкір.

— І ти відмовився?

— Ще б пак. Хоча, зрештою, міг би у нього і визичити, бо не хто інший, як я, позичив йому перші грошенята, що їх він помацав у своєму житті. Та наразі панові Дантесу інші вже ні до чого: невдовзі він буде капітаном!

— Ну, Дантес іще не капітан!

— Сказати правду, добре було би, якби він ним і не став, — правив Кадрусс, — інакше з ним і не поговориш.

— Варто нам захотіти, — мовив Данглар, — і лишиться він собі звичайнісіньким моряком, як і тепер, або й, чого доброго, ще гірше.

— Що ти таке кажеш?

— Нічого, то я розмовляю сам із собою. А він досі закоханий у красуню каталанку?

— До нестями; вже погнався туди. Але якщо я не помиляюся, то з цього боку впаде він, як муха в окріп.

— Ти про що? Поясни...

— Навіщо?

— Це значно важливіше, ніж ти гадаєш. Ти ж не любиш Дантеса, еге ж?

— Я не люблю нахаб.

— Одначе, а ну ж викладай мені все, що знаєш про каталанку.

— Нічого напевно я не знаю, проте бачив таке, що, скажу тобі, як би у майбутнього капітана не трапилась яка пригода в околицях Старого Шпиталю.

— Що ж ти бачив? Ну, говори.

— Бачив, що тільки-но Мерседес, бува, надумає тьопати до міста, то її щоразу проводить жвавий хлопець, каталанець, кароокий, червонопикий, чорнявий, сердитий. Вона зве його двоюрідним братом.

— Справді!.. І ти думаєш, що цей братик за нею волочиться?

— Припускаю, бо якої болячки ще робити разом двадцятирічному хлопцеві і сімнадцятирічній кралі?

— І ти кажеш, що Дантес пішов у Каталани?

— Побіг на моїх очах.

— Якщо ми підемо в той бік, то можемо перепочити у «Резерві», перешилимо там по склянці мальгського вина і дочекаємося новин.

— А хто нам їх принесе?

— Перестрінемо Дантеса дорогою, і його обличчя скаже нам, що ж сталося.

— Ходімо, — сказав Кадрусс, — але платиш ти!

— Зрозуміло, — буркнув Данглар.

Й обидва легкою ходою попрямували до призначеного місця. Діставшись шинку, вони наказали принести пляшку вина і дві склянки.

Старий Памфіл виповів їм, як хвилин десять тому Дантес поминув заклад.

Упевнившись, що Дантес у Каталанах, вони сіли під молодим листям платанів і яворів, у гілках яких весела пташина зграйка оспівувала один із перших ясних днів весни.

III КАТАЛАНИ

За сотню кроків од того місця, де двійко друзів, нагостривши вуха і прикипівши поглядами до видноколу, цмулили іскристе мальгське вино, за лисою горою, що її сточувано сонцем і містралем, лежало селище Каталани.

Одного разу якісь таємничі переселенці відпливли з Іспанії й об'якорились на тій косі, на якій живуть і понині. З'явилися вони хтозна-звідки і розмовляли незнаною мовою. Один із їхніх привідців, який умів по-провансальському, попросив у марсельської громади відступити їм пустельний мис, на який вони, за прикладом стародавніх мореплавців, повитягали свої кораблі. Прохання їхнє уважено, і за три місяці довкола десятка суден, які привезли цих морських циган, постало невелике селище. У цьому химерному і пишнobarвному селищі — напівмавританському, напівіспанському — і понині живуть нащадки цих людей, які розмовляють мовою своїх дідів. Упродовж трьох або чотирьох століть вони держалися свого рогу, на який опустилися зграєю морських птахів; чужоземці анітрохи не змішалися з марсельською людністю, паруються тільки між собою, пильнують звичаїв, вбираються рідним штибом та зберегли свою мову.

Поведемо ж нашого читача єдиною вулицею селища, і нехай він знайде разом із нами до одного з будиночків, стіни якого сонце зовні вифарбувало на взір опалого листа, як фарбують усі тутешні пам'ятки, а всередині побілів квач маляра, і біліна́ та править за єдину оздобу іспанських *posadas*⁷.

Гарна дівчина, з чорним, як смола, волоссям, з лагідними, мовби у газелі, оченятами, стояла, злягаючи на загорожу, і в тонких, наче вирізьблених античним майстром пальцях мучила безвинну гілку вересу, зриваючи квітки й листя і кидаючи їх раз у раз на долівку; її оголені до ліктя руки, дарма що побронзовані засмагою, проте наче скопійовані з рук Венери Арлезіанської⁸, тремтіли від хвилювання,

а легкою ніжкою з високим підйомом краля нетерпляче постукувала по підлозі, так що в око впадали її струнки, витончені голінки, обтягнуті червоними панчохами з сірими й синіми стрілками.

За три кроки від неї, погойдуючись на стільці і спершись ліктем на стару, переточену шашелем, комоду, кремезний хлопець років двадцяти чи двадцяти двох дивився на неї з тривогою і досадою; у його очах було запитання, але твердий і наполегливий погляд дівчини скоряв співрозмовника.

— Послухай, Мерседес, — мовив юнак, — ось і черговий Великдень на носі, саме час справити весілля. Як гадаєш?!

— Я тобі вже сто разів казала, Фернане, тож ти сам собі ворог, якщо знову мене допитуєш.

— Ну, то повтори ще раз, благаю тебе, повтори ще, щоб я міг повірити. Скажи мені всоте, що відкидаєш моє кохання, що його благословила мати твоя; дай мені зрозуміти, що ти граєш моїм щастям, що моє життя чи смерть для тебе нічого не варті! Ет, Боже мій милий! Десять років мріяти про те, щоби стати твоїм чоловіком, Мерседес, і згубити цю надію, яка була єдиною метою мого життя!

— Принаймні не я підживляла в тобі цю надію, — відказала дівчина, — ти мені не дорікнеш, що я коли-небудь заgravала до тебе. Я завжди говорила тобі, що люблю тебе, як брата, але ніколи не вимагай від мене нічого, крім цієї братерської дружби, бо серце моє належить іншому. Хіба я не казала тобі цього, Фернане?

— Знаю, знаю, Мерседес, — урвав їй мову хлопець. — Атож, ти завжди була зі мною відвертою до болю, проте не забувай, що для каталанців шлюб між своїми — священний закон.

— Ти помиляєшся, Фернане, це не закон, а просто звичай, та й годі, — і вір мені, посилаючись на цей звичай, на користь собі ти його не обернеш. Ти вибрав солдатчину, Фернане. Якщо ти ще на волі, то це тобі просто попустили, не сьогодні-завтра тебе можуть призвати до війська. А коли ти підеш до війська, то що робитимеш з бідолашною сиріткою, нещасною, без грошей, у якої немає анічогісінько, крім розваленної халупи, де висять старі неводи — вбога

спадщина, що її мій батько залишив матері, а матір — мені? Ось рік, як вона померла, і подумай, Фернане, я живу майже з того, що вижебраю!

Іноді ти вдаєш, ніби я тобі допомагаю, і це для того, щоби мати право засунути руку мені в торбу; та я пристаю на це, Фернане, бо твій батько доводився мені дядьком, бо ми вирости разом, а надто тому, що, відкинувши твою дружбу, я би вельми тебе засмутила. Проте мені здається, що гроші, які я втворюю за твою рибу і на які купую собі льон на пряжу, — просто милостиня.

— Це дурниці, Мерседес! Бідна й самотня, ти мені дорожча за дочку найпихатішого судновика або найзаможнішого банкіра у Марселі! Що нам, біднякам, треба? Путяща дружина і добра господиня. Де я знайду кращу за тебе, та ще й одну в двох особах?

— Фернане, — відказала Мерседес, похитавши головою, — можна стати поганою господинею, і не можна поручитися, що будеш путящою дружиною, якщо кохаєш не рідного чоловіка, а іншого. Не вимагай від мене чогось більшого за дружбу, бо, повторюю, це все, що я можу тобі обіцяти, а я обіцяю тільки те, що можу виконати напевно.

— Звісно, розумію, — сказав Фернан, — ти терпляче зносиш своє убозтво, але боїшся мого. Так ото, Мерседес, якщо ти мене покохаєш, я поспитаю щастя. Завдяки тобі мені поталанить, і я забагатію. Я покину своє рибацтво; стану десь конторником, а, може, й сам візьмуся купцювати.

— Нічим таким, Фернане, ти не займатимешся; ти — солдат, і якщо наразі ти ще в Каталанах, то тільки тому, що немає війни. Тож лови собі рибу далі, не пнишь у захмарні високості, бо ж після цього дійсність здасться тобі ще страшнішою, і тішся моєю дружною. Нічого іншого я тобі дати не можу.

— Так, правда твоя, Мерседес, я буду моряком; одягну замість дідівського вбрання, яким ти гордуєш, лощеного картуза, смугастий тільник і синю куртку з якорями на гудзиках. Хіба не так слід одягатися, щоби тобі сподобатися?

— Що ти хочеш сказати? — запитала Мерседес, з гордим викликом глянувши на хлопця. — Що ти хочеш сказати? Я тебе не розумію.

— Я хочу сказати, Мерседес, що ти така сувора й жорстока зі мною тільки тому, що чекаєш на людину, вбрану таким штибом, як я допіру описав. А що, коли той, кого ти чекаєш, хисткий, а навіть якщо не він, то хистким є облудне море?

— Фернане, — вигукнула Мерседес, — я гадала, що ти добрий, але помилилася. Ти злий, якщо кличеш на поміч своїм ревнощам Божий гнів! Так, я не приховую: я чекаю і кохаю того, про кого ти говориш, і якщо він не повернеться, то я не звинувачуватиму його у зрадливості, а скажу, що він помер, мене кохаючи.

Каталанець із серця заскреготав зубами.

— Я тебе зрозуміла, Фернане: ти хочеш помститися йому за те, що я тебе не кохаю. Хочеш схрестити свого каталанського ножаку з його кинджалом?! І що це тобі дасть? Якщо тебе здолають, ти загубиш мою дружбу; а якщо переможеш, то дружба моя обернеться ненавистю. Повір мені, шукати приводу до сварки з чоловіком — кепський спосіб сподобатися жінці, яка кохає цього чоловіка.

Ні, Фернане, ти збудешся потаємних думок. Якщо я не можу бути твоєю дружиною, то врешті тобі вестиметься незле, коли я стану тобі і за подругу, і за сестру. До того ж, — докинула вона, пускаючи сльозу з очей, — не поспішай, Фернане: ти сам сказав щойно, мовляв, море облудне, і ось уже чотири місяці, як він поїхав, а бур я за чотири місяці нарахувала чимало!

Фернан хоч би тобі бровою моргнув! Він не намагався обтерти сльози, що бігли по щоках Мерседес, а тим часом за кожну її сльозинку він віддав би склянку своєї крові. А проте, ці сльози лилися через іншого!

Хлопець підвівся, пройшовся хатиною і зупинився перед Мерседес; очі його блищали, кулаки були стиснуті.

— Послухай, Мерседес, — мовив він, — кажи-но ще раз: це вирішено?

— Я кохаю Едмона Дантеса, — спокійно відказала дівчина, — і ніхто, крім Едмона, не буде моїм чоловіком.

— І ти завжди його кохатимеш?

— До самого скону.

Фернан похнюпився і застогнав як людина, що збулася надії; потім раптом звів голову і, зціпивши зуби, запитав:

— А якщо він помер?

— То і я помру.

— А коли він тебе забув?

— Мерседес! — пролунав веселий голос за дверима. — Мерседес!

— Еге!.. — вигукнула дівчина, нетямлячись від щастя і любові. — От бачиш, він мене не забув, ось де він!

Вона кинулася до дверей і відчинила їх, гукаючи:

— Сюди, Едмоне! Я тут!

Фернан, полотніючи і тремтячи, позадкував, як подорожній, що раптом вгледів перед собою змію, і, наткнувшись на свій стілець, упав на нього.

Едмон і Мерседес кинулись одне одному в обійми. Гаряче марсельське сонце, вриваючись крізь розчинені двері, щедро поливало їх світлом. Спершу вони не бачили нічого навкруги. Невимірне щастя відділяло їх од світу; вони говорили, пересипаючи свою мову недоладними словами, які вторують поривам гострої радості так жваво, що, здається, виказують біль.

Раптом Едмон уздрів похмуре лице Фернана, що вимальовувалось у мороці, бліде й загрозливе; молодий каталанець мимоволі схопився рукою за ніж, який висів у нього на поясі.

— Даруйте, — зауважив Дантес, насупившись, — я й не помітив, що нас тут троє.

Потім, звертаючись до Мерседес, юнак запитав:

— Що це за один?

— Цей пан буде вашим кращим другом, Дантесе, адже це мій друг, мій двоюрідний брат, Фернан, той чоловік, якого після вас, Едмоне, я люблю у світі найдужче. Хіба ви його не впізнали?

— Звісно, впізнав, — відказав Едмон і, не випускаючи руки Мерседес, щиро простягнув другу руку каталанцю.

Проте Фернан, не відповідаючи на цей дружній рух, і далі стояв, німий і нерухомий, мовби статуя.

Тоді Едмон допитливо подивився на розчулену й тремтливу Мерседес і на похмурого і грізного Фернана.

Один погляд з'ясував йому все. Гнів спотворив юначе обличчя.

— Не знав я, коли поспішав до тебе, Мерседес, що натраплю тут на ворога.

— Ворога?! — скрикнула Мерседес, гнівно глянувши на кузена. — Натрапити на ворога у мене, в моїй домівці! Якби я так думала, Едмоне, то взяла б тебе під руку і подалася б до Марселя, покинувши цей будинок назавжди.

Фернанові очі блиснули.

— І якби тебе заскочила біда, мій Едмоне, — правила вона з невблаганним спокоем, який показував Фернанові, що Мерседес аж геть зглибила його похмурі думки, — якби на тебе спала біда, то знялася б я на мис Моржіон і кинулася на каміння вниз головою.

Фернан побілів, як стіна.

— Але ти помилився, Едмоне, — докинула вона, — нема у тебе тут ніяких ворогів, тут тільки мій брат Фернан, і він зараз потисне тобі руку, як відданому другові.

І дівчина спрямувала владний погляд на каталанця, — той, мов зачарований, поволі підступив до Едмона і простягнув йому руку.

Ненависть його, наче шалена, проте безсила хвиля, розбилася об нездоланну владу, що її ця дівчина мала над ним.

Але щойно він торкнувся Едмонової руки, як відчув, що зробив усе, що міг, і кинувся геть із дому.

— О, Господи! Горе мені! — стогнав він, у розпачі куйовдячи волосся на голові. — Хто мене визволить від цієї людини! Горе мені!

— Агов, каталанцю! Гей, Фернане! Куди ти? — гукнув його чийсь голос.

Фернан різко зупинився, озираючись навсібіч, і помітив Кадрусса, котрий сидів поряд із Данґларом в альтанці поміж деревами.

— Чого не йдеш до нас? — сказав Кадрусс. — Чи поспішаєш так, що тобі ніколи навіть з друзями привітатися?

— І це коли перед ними ще майже повна пляшка! — доточив Данглар.

Зачумілий Фернан глянув на них і не сказав ані слова.

— Він як блекоти об'ївся, — прорипів Данглар, штовхаючи Кадрусса ногою. — Що, коли ми прогадали, і, всупереч нашим очікуванням, Дантес святкує перемогу?

— Зараз дізнаємося, — відказав Кадрусс і, повернувшись до хлопця, мовив:

— Ну, що, каталанцю, ти вирішив чи ні?

Фернан обтер піт із лиця й увійшов в альтанку; її тінь, очевидячки, трохи затамовувала його переживання, а прохолода освіжила стомлене тіло.

— Здрастуйте, — сказав він, — ви, здається, мене кликали?

І він без сил опустився на один зі стільців, які стояли біля столу.

— Я покликав тебе, бо ти тікав, як навіжений, і я боявся, що ти, чого доброго, кинешся в море, — засміявся Кадрусс. — На біса тоді друзі?! Не тільки щоби почастувати їх вином, а й інколи стати на заваді, коли їм схотілося нахлебтатися води.

Фернан чи то зітхнув, чи то схлипнув й опустив голову на руки, скрижовані на столі.

— Знаєш, що я тобі скажу, Фернане, — продовжував Кадрусс, заходячи в розмову з грубою відвертістю простих людей, занадто цікавих, аби пам'ятати про якісь правила пристойності. — Здається, тобі, коханцю, дали нині відкоша!

І він голосно зареготав.

— Е, ні, — відказав Данглар, — такий хлопець не для того створений, щоб кохання його унещасливило. Ти жартуєш, Кадруссе.

— Зовсім не жартую, ти краще послухай, як він зітхає. Ну ж бо, Фернане, підведи голову і давай поговоримо. Нечемно не відповідати друзям, коли питають за здоров'я.

— Зі мною все гаразд, — сказав Фернан, стискаючи кулаки, але не піднімаючи голови.

— А! Бачиш, Данґларе, — сказав Кадрусс і підморгнув своєму приятелеві, — річ ось яка: Фернан, якого ти тут бачиш, добрий і чесний каталанець, один із кращих марсельських рибалок, закоханий по самі вуха у красуню на ймення Мерседес, але, як на те, красуня і собі, схоже, закохана в помічника капітана «Фараона», а що «Фараон» сьогодні вернувся в порт, то... розумієш?

— Ні, щось не второпаю, — відказав Данґлар.

— Бідоласі Фернану дали відкоша, — правив далі Кадрусс.

— Ну то й що? — мовив Фернан, піднявши голову і поглядаючи на Кадрусса як людина, котра шукає, на кому б зігнати свою злість. — Мерседес ні від кого не залежить, чи не так? Отож може собі кохати кого схоче.

— Якщо ти так це береш, тоді інша річ! — мовив Кадрусс. — А я гадав, що ти — каталанець; а мені розповідали, що каталанці — не ті люди, у яких можна взяти й відбити кохану; при цьому навіть докидали, що у своїй мстивості Фернан справжнісіньке чудовисько.

Фернан презирливо посміхнувся.

— Закоханий чудовиськом не буває, — сказав він.

— Бідаха! — підхопив Данґлар, вдаючи, що жаліє його від усього серця. — Що вдієш? Він не чекав, що Дантес вернеться так скоро. Він гадав, що Дантес, либонь, відкинув ноги, зрадив, — як знати? Такі удари тим важчі, що спадають завжди несподівано.

— Хай там як, — сказав Кадрусс, який увесь час пив і на якого вже потроху впливало хмільне мальґське вино, — хай там як, а щасливе повернення Дантеса стоїть більмом в оці не одному Фернанові: еге ж, Данґларе?

— Мабуть, і я ладен поручитися, що це вийде йому на лихе.

— Все одно, — продовжував Кадрусс, наливаючи Фернанові і наповнюючи свою склянку увосьме або й удесяте, тим часом як Данґлар хіба пригубив своє вино, — він, однак, одружується з красунею Мерседес; в кожному разі він для цього вернувся.

Весь цей час Данґлар не спускав очей з Фернана і бачив, що Кадруссові слова падають йому на серце, мовби розтоплене олово.

— А коли весілля? — спитав Данґлар.

— О! До весілля ще не дійшло! — прошепотів Фернан.

— Так, але дійде, — зауважив Кадрусс. — Це річ така ж певна, як те, що Дантес стане капітаном «Фараона». Правда ж, Данґларе?

На цей раптовий випад Данґлар здригнувся, повернувся до Кадрусса і пильно подивився на нього, прагнучи з'ясувати, чи навмисне це сказано, проте не прочитав нічого, крім заздрощів на цьому обличчі, вже ступілому від пиття.

— Отже, — сказав він, наповнюючи склянки, — вип'ємо за капітана Едмона Дантеса, чоловіка гарної каталанки!

Кадрусс обважнілою рукою підніс склянку до губ і одним духом перехилив її. Фернан схопив свою склянку і розбив на друзки.

— Ти диви?! — раптом озвався Кадрусс. — Що це там таке на пагорбі, ондечки, де Каталани? Поглянь-но, Фернане, очі в тебе гостріші. Щось мені в очах двоїться. Кажуть же, що п'яний собі розум відбирає. Наче двоє закоханих йдуть поряд руч-об-руч. Прости, Господи! Вони ані гадки, що ми їх бачимо, цілуються собі та й годі!

Данґлар стежив за кожним рухом Фернана, лице якого помітно викривлялося.

— Ви їх знаєте, Фернане? — запитав він.

— Атож, — відказав той глухо, — це Едмон і Мерседес.

— А! Он воно що! — сказав Кадрусс. — А я і не впізнав їх. Агов, Дантесе! Агов, красуне! Ідіть-но сюди і скажіть нам, чи скоро весілля. А то Фернан такий упертюх, що не признається.

— Замовчи ж, нарешті! — перервав його Данґлар, удаючи, ніби зупиняє Кадрусса, який, мов затятий п'яничка, вихилявся з альтанки. — Тримайся міцніше на ногах, а закохані хай собі цілуються далі. Бери за приклад Фернана: він хлопець розважливий.

Далєбі, Фернан, роздратований, підштрикуваний Данґларом, як бик на арені, не втримався б, тому що він уже встав і, здавалося, ладен був кинутися на суперника, але Мерседес, весела й невимушена, піднесла

чарівну голівку й окинула всіх світлим поглядом. Каталанець згадав, що вона обіцяла накласти на себе руки, якщо помре Едмон, і безсило опустився на стілець.

Данґлар обвів поглядом своїх співрозмовників — заразом ступілого від вина і вбитого коханням.

— Від цих бовдурів я нічого не доб'юся, — прошепотів він, — боюся, що зустрів п'яницю й боягуза. Ось заздрісник, який заливається вином, а мав би натомість упиватися жовчю; ось баняк, у якого з-під носа викрадають кохану, а він тільки нюняє і плачеться, як дитина. А очі у нього тим часом горять, як в іспанців, сицилійців і калабрійців, мастаків до помсти, і кулаки він має такі, що розчерепить голову бикові вірніше за кияку, що нею орудують на бійні різники. Звісно, щастя посміхається Едмону; він побереться з красунею, буде капітаном і покепкує з нас, хіба що... — похмура посмішка скривила Данґларові губи, — хіба що тут я вступлюся.

— Агов! — і далі кричав Кадрусс, підвівшись і спершись кулаком на стіл. — Агов, Едмоне! Ти що, не бачиш друзів чи так скопив губи, що вже не хочеш і словом з ними перекинутися?

— Ні, дорогий Кадруссе, — відказав Дантес, — не те щоб я задавався, просто я щасливий, а щастя, очевидно, засліплює більше за пиху.

— Та все ж! — мовив Кадрусс. — Оце пояснення! Здрастуйте, пані Дантес!

Мерседес поштиво вклонилася.

— Так мене ще не звать, — сказала вона. — У нас вважається, що можна накликати дівчині біду, якщо доточувати їй прізвище нареченого, коли той іще не став їй чоловіком; тому, прошу вас, звіть мене Мерседес та й годі.

— Даруйте сусідові Кадруссу, — сказав Дантес, — хай він і не надто помилився!

— То, значить, весілля недовго чекати? — спитав Данґлар, вклоняючись молодій парі.

— Якнайшвидше. Сьогодні змовини у мого батька, а завтра чи післязавтра, найпізніше, обід на честь заручин тут, у «Резерві». Сподіваюся, будуть усі друзі: це означає, що і вас запрошено, пане Данґларе; це означає, що і на тебе чекають, Кадруссе.

— А Фернан? — примружився Кадрусс, сміючись п'яним сміхом. — Фернан теж буде?

— Брат моєї дружини — мій брат, — сказав Едмон, — і ми, тобто Мерседес і я, неабияк засмутились би, якби його не було з нами такої миті.

Фернан хотів щось відповісти, але мову йому заціпило, і він не спромігся вимовити жодного слова.

— Сьогодні змовини... завтра або післязавтра заручини... якого чорта, чи не надто ви поспішаєте, капітане?!

— Данґларе, — відповів Едмон з посмішкою, — скажу вам те ж саме, що Мерседес допіру сказала Кадруссові: не вивищуйте мене до звання, що його я ще не маю; так недовго і до біди.

— Перепрошую, — мовив Данґлар. — Я тільки сказав, що ви, вочевидь, дуже квапитеся. Але-але! Часу-бо в нас достатньо: «Фараон» вийде в море лише за три місяці.

— Щастям завжди поспішаєш насолодитися, пане Данґларе, — хто довго страждав, той не надто вірить у своє щастя. Але це не тільки якесь там себелюбство, — я маю їхати в Париж.

— Он як! У Париж! І ви вперше туди ладнаєтеся?

— Так.

— У вас там є якась справа?

— Не моя: треба виконати останнє доручення бідолашного нашого капітана Леклера. Ви розумієте, Данґларе, це святе. Проте не переймайтесь, я тільки з'їжджу і повернуся.

— Авжеж, розумію, — вголос сказав Данґлар.

А тоді пробубонів:

«У Париж, доправити за призначенням лист, який йому дав маршал. Чорта лисого! Цей лист підказує мені думку. Е-е, Дантесе, друже мій! Тебе ще не вписано до реєстру “Фараона” під номером першим!»

І він крикнув услід Едмонові:

— У щасливу путь!

— Дякую, — відказав Едмон, озираючись через плече й дружньо киваючи головою.

І закохані рушили далі своїм шляхом, спокійні і щасливі, наче два обранці небес...

IV ЗМОВА

Данглар не спускав Едмона й Мерседес з ока, поки ті не зникли за рогом форту Святого Миколая; потім бухгалтер знову повернувся до своїх товаришів по чарці.

Фернан, блідий і тремтячий, сидів нерухомо, а Кадрусс бурмотів слова якоїсь частувальної пісні.

— Як на мене, ласкавий пане, — сказав Данглар Фернанові, — не всім це весілля принесе щастя.

— Мене воно доводить до розпачу, — відрубав Фернан.

— Ви кохаєте Мерседес?

— Обожаю.

— А давно?

— Відколи ми знаємо одне одного; я кохав її все життя.

— І ви оце сидите і рвете на собі волосся замість шукати способу зарадити горю! Чорт забирай! Не думав я, що так водиться у вашого брата, каталанця.

— Що ж, по-вашому, мені робити? — спитав Фернан.

— Звідки я знаю? Моя хата скраю... Адже, здається, це не я закоханий у панну Мерседес, а ви, отож шукайте і знайдете, як сказано в Євангелії⁹.

— Я вже знайшов.

— Що саме?

— Я хотів заколоти його ножом, але Мерседес сказала, що якщо з ним щось трапиться, вона вкоротить собі віку.

— Та невже?! Одне діло — лягнути, інше — зробити.

— Ви не знаєте Мерседес. Якщо вона сказала, то вже зробить.

— От дурень! — прошепотів Данглар. — Чи накладе вона на себе руки чи ні, мені начхати, тільки б Дантес не був капітаном.

— А перш ніж помре Мерседес, — правив Фернан з твердою рішучістю, — помру я.

— Оце то кохання! — закричав Кадрусс сп'яну. — Оце то кохання, або я нічого в цьому не петраю!

— Послухайте, — сказав Данґлар, — про мене, ви виглядаєте на доброго хлопця, і я б хотів, хай мені біс, вивести вас з клопоту, але...

— Певна річ, — підхопив Кадрусс, — говори.

— Друже, — перехопив його Данґлар, — ти вже майже п'яний; вихили пляшку, і будеш як чіп. Ото пий собі і не пхайся в наші справи. У тому, про що ми тут балакаємо, не обійтися без свіжої голови.

— Я п'яний? — вигукнув Кадрусс. — Ще чого! Я можу випити ще чотири таких пляшки: в них не вино, а якийсь одеколон! Дядьку Памфіле, вина!

І на доказ своїх слів Кадрусс стукнув склянкою по столу.

— То ви кажете, добродію... — мовив Фернан Данґларові, жадібно чекаючи, доки той закінчить перервану фразу.

— Я вже не пам'ятаю, що говорив. Цей п'яниця Кадрусс мене геть заморочив.

— Ну хай і п'яниця; тим гірше для тих, хто боїться вина; у них, мабуть, щось лихе на умі, тим-то вони і бояться, як би вино не вивело їх на чисту воду.

І Кадрусс затягнув пісеньку, на яку тепер була мода:

Всі злочинці дудлять воду.

Так ведеться від потопу...

— Ви казали, — правив далі Фернан, — буцімто хотіли би вивести мене з клопоту, але, додали ви...

— Так. Але щоби вирятувати вас із біди, треба завадити Дантесові одружитися на тій, яку ви кохаєте, а коли Дантес віддасть Богові душу, весілля, по моєму, може не відбутися.

— Тільки смерть потрафить їх розлучити, — сказав Фернан.

— Ви міркуєте, мов устриця, друже мій, — урвав його мову Кадрусс, — а Данґлар у нас хитрий викрутень, знає, де раки зимують, має голову на в'язах, і він доведе вам, що ви помиляєтеся. Доведи, Данґларе. Я поручився за тебе. Доведи, що Дантесу не треба вмирати;

до того ж шкода буде, якщо Дантес помре. Він — славний хлопчина, я люблю Дантеса. За твоє здоров'я, Дантесе!

Фернан зірвався на ноги з нетерплячки.

— Хай патякає, — сказав Данґлар, утримуючи каталанця, — хай він і п'яний, однак істини не надто відбігає. Розлука розділяє не гірше смерті; уявіть собі, що між Дантесом і Мерседес раптом виріс якийсь тюремний мур; він розлучить їх не згірш за надгробок.

— Воно-то так, але з в'язниці виходять, — зауважив Кадрусс, який чіплявся за розмову, напружуючи рештки свого розуму, — а коли людина виходить з в'язниці і зветь її Едмон Дантес, то вона мстить.

— Байдуже! — прошепотів Фернан.

— Справді, — пролепетав Кадрусс, — за що закидати Дантеса до в'язниці? Він не вкрав, не вбив, не зарізав...

— Стули пельку! — перервав його Данґлар.

— Не хочу! — сказав Кадрусс. — Я хочу, щоб мені сказали, за що закидати Дантеса до в'язниці. Я люблю Дантеса. За твоє здоров'я, Дантесе!

І він випив ще склянку вина.

Данґлар подивився в осклілі очі кравця і, повернувшись до Фернана, сказав:

— Так ото ви розумієте, що вбивати його ні до чого?

— Звісно, ні до чого, хіба коли, як ви допіру сказали, є спосіб запроторити Дантеса у в'язницю. Але чи ви такий спосіб знаєте?

— Якщо гарненько пошукати, то знайдеться, — сказав Данґлар. — Утім, — продовжував він, — на бісового батька я втручаюся в цю справу? Хіба це до мене тичиться!?

— Не знаю, чи воно до вас тичиться, — вигукнув Фернан, хапаючи його за руку, — але знаю, що вам є чого ненавидіти Дантеса. Хто сам ненавидить, той у чужих почуттях не хибить.

— Чи є мені чого ненавидіти Дантеса? Ні на дрібку, присягаюсь. Я бачу, що ви нещасні, і ваше горе викликало в мене співчуття, та й годі. Але якщо ви гадаєте, що я стараюся лише собі на користь, тоді прощайте, любий друже, вимотуйтеся з лиха, як знаєте.

Данґлар удав, що хоче встати.

— Ні, лишіться! — мовив Фернан, утримуючи його. — Врешті, мені нужди мало до того, чи ненавидите ви Дантеса чи ні. Я його ненавиджу і не приховую цього. Знайдіть спосіб, і я зроблю все; тільки не смерть, адже Мерседес сказала, що вона вкоротить собі віку, коли вб'ють Дантеса.

Кадрусс, який саме опустив голову на стіл, підвів її й обміряв важким і водянистим поглядом Фернана з Данґларом.

— Уб'ють Дантеса! — вигукнув він. — Хто казав, що Дантеса вб'ють? Я не хочу, щоб його вбивали. Він — мій друг, ще сьогодні вранці він пропонував поділитися зі мною грошима, як поділився з ним я. Не хочу, щоби Дантеса вбивали!

— Та хто тобі каже, що його хочуть убити, дурню! — перервав його Данґлар. — Ми просто жартуємо, — правив він, наповнюючи склянку Кадрусса. — Випий за його здоров'я, і дай нам спокій.

— Так, так, за здоров'я Дантеса! — сказав Кадрусс і вихилив вино. — За його здоров'я!.. За його здоров'я!.. Атож!..

— Але... спосіб?.. який спосіб? — пробурмотів Фернан.

— То ви ще не знайшли його?

— Ні, бо ж ви самі взялися...

— Це правда, — сказав Данґлар. — Французи мають перед іспанцями ту перевагу, що іспанці метикують, а французи порядкують.

— Ну, то беріть усе в свої руки! — нетерпляче вигукнув Фернан.

— Хлопче! — крикнув Данґлар. — Перо, чорнило й папір!

— Перо, чорнило й папір? — пробурмотів Фернан.

— Атож, я — бухгалтер: перо, чорнило та папір — мій струмент, без якого я нічого не можу зробити.

— Перо, чорнило й папір! — крикнув своєю чергою Фернан.

— Онде на тому столі, — мовив шинкарук, вказуючи рукою.

— То подайте сюди.

Хлопець узяв перо, чорнило та папір і приніс їх в альтанку.

— Як подумаєш, — сказав Кадрусс, опускаючи руку на папір, — що цим ось простіше вбити людину, ніж пристерігаючи її десь на узліссі

з ножем! Недаремно пера́, чорнила та паперу я боявся завжди більше, ніж шпаги чи пістолета.

— Цей чудій не такий п'яний, як здається, — зауважив Данґлар. — Плесніть йому ще, Фернане.

Фернан наповнив склянку Кадрусса, і той, як справжнісінький кубрій¹⁰, забравши руку від паперу, сягнув нею до склянки.

Каталанець дочекався, поки Кадрусс, майже убитий цим новим залпом, не поставив, або радше не впустив, склянку на стіл.

— Отже? — мовив каталанець, бачачи, що рештки Кадруссового розуму вже мало-помалу розчиняються у цій склянці.

— Отже, — правив Данґлар, — якби, наприклад, після такого плавання, що його відбув Дантес, зайшовши до Неаполя і на острів Ельба, хто-небудь доніс про нього королівському прокурору, що він бонапартистський агент...

— Я донесу! — жваво вигукнув каталанець.

— Так, але вам доведеться підписати донос, вас зведуть на очі з тим, на кого ви донесли. Звісно, у мене є чим підперти ваші звинувачення, але ж Дантес не вічно сидітиме у в'язниці. Коли-небудь він вийде звідти, і тоді тому, хто його запроторив, буде непереливки!

— Мені цього тільки й треба, щоб він зайшов зі мною у сварку.

— А Мерседес? Мерседес, яка зненавидить вас, якщо ви бодай пальцем зачепите її коханого Едмона!

— Та й справді, — мовив Фернан.

— Ні, ні, — правив Данґлар, — якщо вже на таке відважуватися, то найкраще просто взяти перо, ось так, встромити його в чорнило і написати лівою рукою, щоби не впізнали почерку, маленьку обмову, для прикладу, щось отаке...

Ступаючи в слід власному напученню, Данґлар нашкрябав лівою рукою кілька кривулястих рядків, які не мали нічого спільного з його звичайним начерком, і передав писульку Фернанові. Чоловік прочитав півголосом:

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ